

GORSKI SVET – DOMOVANJE SKRIVNOSTNIH BITIJ

Nāše gore so v davnih dneh zgradili velikani – ajdi. Na gorah so prebivali mo- gočni zmaji in grozili s potresi in poplavami, v gorah so živeli škratje in čuvali rudna bogastva, po gorskih gozdovih so se klatili divji možje, v belih meglicah v visokih gorah so bele žene plesale svoje ples, v gorskih votlinah so prebivale pehtre babe in pozimi delale ledeno 'babje pšeno'. Tudi divje babe in krivopete so živele v gorskih votlinah.

Po zmagi krščanstva so se starodavnim poganskim bitjem, ki so oblikovala na- šo deželo, pridružili še Bog Stvarnik, Odrešenik, Devica Marija in svetniki. Kot sooblikovalec naše pokrajine nastopa tudi hudič. Vendar so hribi tudi potem, ko so po njihovih vrhovih namesto poganskih templjev začele rasti cerkvice, ostali na- seljeni s skrivnostnimi bitji. V gorah, tam, kjer »noben človek ne stanuje in kjer se noben žegan zvon ne čuje«, so še skoraj dva tisoč let po zmagi krščanstva bivala poganska bitja, dobra in hudobna. Skrbno so se skrivala pred človekovim pogle- dom, a zahtevala so spoštovanje in poslušnost ter se vztrajno vtikala v življenje vasi pod gorami, jim narekovala pravila življenja ter dodeljevala nagrade in kazni:

Ne preklinjaj sonca! – da ne okameniš – tako kot Ajdovska žena v Pilštanju!

Bodi dobrega srca! – da te ne doleti kazen – tako kot mlinarja ob Lahinji!

V rudnik ne hodi pijan in tam ne žvižgaj! – če želiš, da ti gorski škrat pokaže rudo!

Stotine takih zapovedi je spravilo življenje pod gorami v okviru, znotraj katerih se prepletata poganstvo in krščanstvo. Stara poganska pehtra baba je v kvatrnih dneh postala kvatrna baba ali torka in je pazila, da je ljudstvo spoštovalo krščanski post ob kvatrnih torkih.

Ko je drvar v gozdu posekal drevo, je na štor zasekal križ. Ob tem krščanskem znamenju so gozdne vile našle varno zatočišče pred divjimi možmi. Praprot je po- ganskemu sončnemu bogu Kresniku posvečena rastlina, v brinove jagode je Marija zarisala križ, polhi so vragova lastnina.

V svoji pripovedi je ljudstvo ohranilo spomin na davna verovanja in razložilo svoj pogled na naravo. V vsaki ljudski pripovedi je zrno resnice. Morda te resnice ne najdemo vedno v dogodku zgodbe, morda je skrita v opisu pokrajine, morda je skrita v pravilih življenja stare družbe, morda je skrita v upanju, da bo nekega dne zmagala pravica – da bo delovnemu, poštenemu kmetu vila prinesla čudežno klob- ko preje, da bo škrat pomagal pri delu trudnemu rudarju, da bo žalžena z dobrim nasvetom pomagala kmetu do dobre letine ...

VELIKAN Z RADUHE IN SKALA IGLA PRI SOLČAVI

Na planini Raduhi je živel velikan. Bil je zelo močan. Če je potreboval popotno palico, je v gozdu izpulil smreko in osmukal njene veje. Potikal se je po gozdovih med Lučami in Solčavo ter lovil medvede, gamse in jelene. Žejo si je gasil v Savinji. Vsega je imel na pretek, le žene ni imel. A tudi ženo je dobil. Toliko časa se je klatil po hostah Savinjske doline in iskal ženo, dokler ni našel velikanke Velebabe, ki mu je bila všeč. Velikanova žena je bila višja kot najvišja smreka, a vendar je svojemu možu segala le do ramen. Prala mu je, kuhala in gospodinjala.

Nekega mrzlega zimskega dne si je velikan zaželel srajco. Prosil je ženo, naj mu jo sešije, ona pa je rekla:

»Kako naj ti sešijem srajco, ko pa nimam igle!«

Velikan se je povzpел na vrh Raduhe, od njenega skalnatega vrha odlo-mil veliko skalo in jo oglodal z zobmi, da je postala okrogla kot igla. Potem je iz dneva v dan odhajal na lov, dokler ni naložil toliko divjadi, da je dobil dovolj kož za srajco. Kože in kamnito iglo je dal ženi Velebabi in jo prosil:

»Takšno srajco mi sešij, da me tudi v najhujši zimi ne bo zeblo!«

Velikanka je v gozdu nabrala vitice srobotovine, jih vdevala v iglo in iz dneva v dan pridno šivala, da bi možu čim prej sešila srajco. A še preden je končala delo, se je z vrha Raduhe odtrgala skala in zgrmela v dolino, prav na jaso, kjer je sedela velikanova žena in šivala. Skala je zadela velikanko in jo ubila.

Ko se je velikan vrnil z lova na domačo jaso in zagledal mrtvo ženo, je zatulil, da je odmevalo od gora. Žalosten in besen je pograbil kamnito iglo in jo zalučal v dolino. Zapičila se je v zemljo ob cesti nad Savinjo.

Igla je še vedno tam, kamor jo je zalučal velikan, on sam pa se je tistega dne skril v zijalko in nikoli več ga ni videla živa duša. Skrivaj še vedno lovi medvede, merjasce in jelene po raduških gozdovih, a žeje si več ne gasi v Savinji, ampak v podzemni luknji, kjer se nabira voda Presihajočega studenca.

V Logarski dolini blizu Solčave še danes stoji visoka, osamela skala z imenom Igla. Blizu te skale je Presihajoč studenec, kjer voda vsakih nekaj minut upade in nato spet naraste. Kadar se gladina vode niža, tedaj si velikan v podzemni luknji gasi žejo.

AJDOVSKA DEKLICA NA PRISANKU

Nad Vršičem je v rebri skalnatega Prisanka ajdovska deklica, ki začudeno strmi proti Trenti. V davnem davnem času je zašla med skale in previsne pečine strmega Prisanka in okamnela v skalni rebri.

Ajdovska deklica je bila dobrega in usmiljenega srca. Gornike in tovarnike je zmeraj vodila skozi snežne zamete v Trento. Če je videla, da so zašli, je zapustila svoje skrivališče pod skalnatimi policami ter pohitela na ride Vršiča, četudi je sneg še tako naletaval.

Nekega zimskega dne so se temno sivi oblaki nakopičili nad Prisankom in burja se je krohotala z mrzlim smehom. Snežilo je in sneg je kmalu zamedel vse poti. Gamsji trop se je na žvižg starega samca zapodil v dolino in sprožil snežni plaz, da je zgrmel v dolino. Tovorniki, ki so bili namenjeni v Trento in dalje proti sončnemu Primorju, so komaj ušli bobneči smrti. Zameti so bili tolikšni, da bi na tovarni poti zašli, če jim ne bi pomagala ajdovska deklica. Gazila je pred njimi visoki sneg ter jim kazala pravo pot. Ko so se tovarniki po dolgih dneh po istih poteh vračali domov, so pod previsno skalo ob vznožju Prisanka pustili vina in kruha za ajdovsko deklico. Tako so jo obdarovali vselej, kadar jim je pomagala, da ni bila nikoli lačna in žejna.

Ajdovska deklica pa ni bila samo vodnica, ampak tudi sojenica. Obiskovala je mlade matere in prerokovala novorojenčkom, kako bodo živeli. Tako je neke noči prišla tudi k mladi planšarici v Trento. Mati, ki je pravkar povila sinčka, je v topli koči spala, ajdovska deklica pa se je neslišno približala zibelki, se sklonila k otroku in mu prerokovala:

»Ko boš zrasel v mladeniča, boš postal pogumen lovec, kakršnega še ni bilo pod Prisankom. Po previsnih skalah boš zalezoval belega kozla z zlatimi rogovimi. Kozla boš ustrelil ...«

Ko so za to prerokbo zvedele sestre ajdovske deklice, so jo preklele, da je okamnela, ko se je vrnila v prisanško steno. Tamkaj je še dandanašnji in žalostno strmi z velikimi kamnitimi očmi proti Trenti.

Dobrosrčna velikanka je sicer okamnela, a njena prerokba se je uresničila. Lepi trentarski deček je zrasel v pogumnega lovca in si drznil streljati v Zlatoroga.

ZLATOROG

Jezerska dolina in skalnata Komna sta bili nekoč planinski raj. Tam so bivale bele žene, mila, dobrosrčna bitja. Prikazovale so se v dolini, pomagale siromakom v stiskah, posebno pa ženam pri porodu; tak otrok je bil potem vse življenje pod zaščito belih žen. Pastirje so učile spoznavati zdravilna zelišča in njih moči. Ob golih skalnatih robovih so prebujale k rasti sočno travo, da bi našla ubožčeva koza tu svojo pašo. Izogibale so se hvaležnosti dolincev. Če se je kdo drznil približati visoki dolini, so ga odvrnile od nadaljnjega pota z grozečimi gibi. Če je prišel kdo pomotoma ali nalašč iz drznosti v bližino njihovih bivališč, so ga prisilile k vrnitvi s kamnitimi plazovi, nalivi in točo.

Na steni, ki pada strmo v Soško dolino, so se pasle bele koze belih gorskih žen. Te koze je vodil Zlatorog, bel kozel z zlatimi rogovi. Bele žene so ga naredile neranljivega. Če bi ga strelec zadel, bi iz njegove krvi zrasla čudežna zel – triglavska roža. Če bi Zlatorog použil le list te cvetice, bi takoj ozdravel, četudi bi ga lovec zadel v srce.

Sin planšarice, ki ga je prisliška ajdovska deklica obiskala ob rojstvu, je zrasel v pogumnega lovca. Bele žene so ga sprejele v svoje varstvo. Dovolile so mu vstop v Zlatorogovo kraljestvo, le na Zlatoroga ni smel name-riti puške! Ko je nekega dne Trentar zagledal belega kozla z zlatimi rogovi, je takoj zaslišal svareči glas bele žene. Ubogljivo je povabil puško.

Tam, kjer se stekata Soča in Koritnica, je ob cesti v Trbiž nekoč stala krčma. Lepa krčmaričina hči je imela mnogo snubcev, ljubila pa je le trentarskega lovca. Kadar se je mladi Trentar vrnil z gora v dolino, je prinesel cvetice ljubljene deklici. Lovčeva mati je svarila sina pred tem dekletom, a ni mogla ustaviti njegovih potov v krčmo ob Soči. Mladi Trentar je slovel daleč naokrog kot najboljši lovec. Poznal je vse steze v gorah in ni se mu bilo bati kamnitih plazov, ki so jih bele žene prožile na neljube obiskovalce njihovih gora.

Nekega pomladnega dne so se v krčmi ob Soči ustavili beneški trgovci. Eden med njimi, mlad in bogat Lah, se je s sladkimi besedami dobrikal domači hčeri. Tudi z lepimi darili ni skoparil. Sprva se ga je lovčeva nevesta branila, a trgovčev zlati nakit je dekle premamil. Ko je prišel k njej njen dragi z gora, je zavrnila šopek gorskih cvetic, ki ji ga je prinesel v dar. Zlato in biseri beneškega trgovca so ji bili ljubši. Mladi Trentar je osuplo strmel v

dekličin zlati okras. Dekle mu je zabrusilo, da so Lahi odlična gospoda, ne pa takšni, kakor je on, ki ji doslej še ni prinesel niti triglavske rože.

Trentarski lovec je za vedno odšel iz hiše svojih sanj. Tekel je v gore, ranjen od besed ljubljene deklice. V obupu se je odločil, da najde pot do zaklada v Bogatinu. V skalah te gore je mladi Trentar ob hudih sanjah in zlih slutnjah preživel viharo noč. V zgodnjem jutru se mu je približal skrivnosten neznanec, zeleni lovec z bodečimi očmi, in mu ponudil kupčijo. Pomagal mu bo priti do zaklada v Bogatinu, če mu bo lovec zapisal svojo dušo. Nesrečni Trentar je sprejel ceno in zeleni lovec mu je izdal skrivnost Zlatorogovega roga. Zakladnico pod goro Bogatin odklepa Zlatorogov rog! Ta rog tudi ukroti zmaja, ki čuva zaklad.

Boleča misel na ljubljeno dekle je prevpila spomin na svarilo bele žene in misel na skrbno mater. Zeleni lovec je Trentarja pregovoril in še isti večer sta šla zalezovat Zlatoroga. Prišla sta mu na sled. Trentar je s prvim strelom zadel kraljevsko žival in ji sledil po ozki stezi, ki se je končala pred strmo pečino. Trentar je tedaj med snegom zagledal triglavske rože. Vzklile so iz krvi ranjenega Zlatoroga. Mladenič je pomislil na mater in že se je hotel obrniti, a zeleni lovec ga je s porogljivimi besedami spet spravil nazaj na pot po krvavi sledi.

Ranjeni Zlatorog je medtem použil skrivnostni cvet. Svarilo bele žene se je uresničilo. Pred Trentarjem je stal mogočni beli kozel, zdrav in krepak. Skokoma se mu je približal po ozki polici. Zlati rogovi so mu zažareli v sončni luči. Pred njim ponosni Zlatorog, pod njim brezdanja globina.

Še trenutek in od sten je odmeval smeh zelenega lovca:

»Zdaj si našel vhod do Bogatina!«

Beneški trgovec je odšel iz krčme ob Soči in se ni nikdar več vrnil, a dekle, ki je verjelo njegovim lažem, se je dan za dnem vračalo k Soči. Tujčeva darila je zmetalo v vodo in hrepenelo po cveticah, ki jih je njen Trentar nosil z gora.

Ko je naslednjo pomlad Soča prinesla njegovo truplo pred krčmo, je Trentar v roki držal šopek triglavskih rož. Njegovo dekle je skočilo k njemu v reko.

Še danes po triglavskih strminah raste drobní skrivnostni cvet – triglavska roža. Zlatorogove police še danes prečkajo Triglavsko steno. Bogati Zlatorogov zaklad je še danes skrit pod goro Bogatin. Tudi pravi zaklad Zlatorogovega kraljestva nam je ostal – kraljevska lepota triglavskih gora.

DIVJI MOŽ IN ZAKLAD V BOGATINU

V Bogatinu nad Komno čuva zmaj neizmeren zaklad. Mnogo ljudi ga je poskušalo najti, a vse zaman.

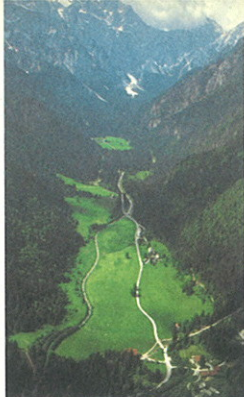
Nekega davnega dne se je mlad kovač napotil proti Bogatinu, da bi še on poskusil srečo. Vedel je, da le divji mož, ki je v tistih dneh živel v Bistrici, pozna pot do zakladov. Težava je bila v tem, kako iz njega izvabiti skrivnost.

Kovač je vzel s seboj sodček vina in se poskušal previdno približati divjemu možu, a ta mu je že od daleč vpil, naj se mu pobere izpred oči. Ko pa mu je kovač ponudil sodček, se divjak ni branil sladke kapljice in je hlastno izpraznil sodček do dna; vendar na vprašanje, kje leži zaklad v Bogatinu, ni odgovoril. Brez besed se je umaknil nazaj v svoje skalnato bivališče.

Naslednji dan se je kovač vrnil k votlini divjega moža. S seboj je nosil še večji sodček kot prejšnji dan in v njem še slajše vince. Divji mož je pil in pil, dokler se ni zrušil v travo in začel mrmrati:

»Ključar zlatice in vseh rudnin je Bogatin nad jezerom. Za dvorom stoji trden grad. Do dvora vodijo tri brvi. Gorje tistemu, ki se ozre nazaj, ko se oglasio psi čuvaji!«

Kovač je pustil pijanega divjega moža na travi in odhitel proti Bogatinu. S krampom si je utiral pot in prispel do prve brvi. Srečno je prišel čez prvo in drugo brv, ki vodita prek globoke, deroče vode. Kovač je hitel naprej in prišel do brezna, v katerem je slišal odmev razburkane vode. Čez brezno je bil položen trhel hlod. Zrak je pretresal neznan grom. Kovač se je dotaknil brvi in ta se je zamajala, vsa trhla in preperela. Ker je življenje dragocenejše kot zaklad, se je kovač obrnil in odhitel nazaj po poti, po kateri je prišel. Ko je prečkal obe brvi, je le lučaj za seboj zaslišal zlovešči pok. Obe brvi sta se zrušili v prepad. Kovač je otrpnil od strahu. Nikdar več si ni drznil po isti poti, ne on ne kdo za njim. Tako so zakladi v Bogatinu ostali nedotaknjeni, zmaj pa še danes bdi nad njimi.

ŠKRATJE V LOGARSKI DOLINI

Gorski škrti so živeli po gorah. Ob večerih, ko je legel prvi mrak, so se včasih oglašali z žvižgi. Včasih so bili tudi nagajivi.

Logarski pastir se je nastanil v pastirski koči za Brložnico. V okolici Brložnice pa je tedaj stanoval škrt, ki logarskega pastirja ni maral. Zmeraj mu je nagajal. Ponoči mu je spustil ovce iz oseka in jih nagnal na Okrešelj ali v Matkov kot, in pastir je moral daleč ponje, da jih je spravil na pašo tja, kamor je želel. Drugič mu je prevrnil žleb s korita in voda je tekla po tleh namesto v korito. Včasih mu je nastavil na stezo kamen ali korenino, da se je pastir spotaknil in padel. Tudi kakšno vejo je napel čez stezo in jo spustil ravno o pravem času, da je mimoidočega pastirja udarila po glavi. V svoji nagajivosti je bil škrt zelo iznajdljiv.

Nekoč je pastir sedel v koči in si kuhal zajtrk. Vstopil je škrt in se polulal na ogenj, da je ugasnil. To je bilo pastirju že preveč. Skočil je k škrtu in mu primazal krepko zaušnico.

»Ojoj, ojoj!« je kričal škrt. Vprašal je pastirja, kako mu je ime.

»Sam,« je odvrnil pastir.

Škrat je zbežal iz pastirjeve kočice in pred vrati začel vpiti:

»Ojoj, ojoj, na pomoč, na pomoč!« in že je slišal glas škrate z druge strani gore:

»Kaj pa jeee?«

»Udaril me jeeee!«

»Kdo te je udaril?«

»Sam, Saaam!« je vpil škrt.

»Če si se pa sam udaril, nič hudega! Malo popihaj, bo že minilo!« ga je tolažil prijatelj izza gore in šel svojo pot.

HUDIČEV BORŠT NA ZAPLATI

Visoko nad Kokro, sredi zelenih travnikov in pašnikov je na visoki Zaplati še danes zaplata gozda, štiriogлата krpa sredi travnate in skalnate gore. Prav lepo se vidi z ravnine – imenuje se Hudičev boršt. Ta zaplata gozda pa nekdanj ni bila na Zaplati, ampak na prijetnem kraju na Suhi pri Škofji Loki.

Dva trmasta soseda sta se vse žive dni prepirala zaradi te hoste. Nista in nista se mogla sporazumeti, zato sta odšla pred sodnika na škofjeloški grad, da bi jima rešil pravdo. Tudi sodnik ni znal zgladiti spora med dvema tako hudima trmoglavcema. Naveličal se je njunih prepirov in je nekega dne zarohnel:

»Vajina očeta sta že davno pod zemljo. Samo onadva bi lahko povedala resnico. Zato predlagam rešitev: tisti od vaju, ki bo huje zaklel, tistemu bom verjel!«

Prvi kmet je zaklel:

»Hudič naj vzame hosto, če ni moja!«

Drugi kmet se je pridušal:

»Hudič naj vzame hosto in jo odnese na vrh Grintavca, če ni moja!«

Sodnik je dejal:

»Če je tako, pa naj kar hudič reši vajino pravdo!« in je nagnal oba prepirljivca.

Zgodilo se je, kar sta si zdraharja želela. Sam hudič je razsodil njuno pravdo. Sredi noči je prišel po gozdič, si ga naložil na grbo ter odšepal proti Grintavcu, da bi na njegovem vrhu odložil težko breme. Ko pa je sopihal na vzponu proti Grintavcu, je v dolini pri Sv. Jakobu začelo zvoniti jutranjico. Takrat je hudiču pošla vsa moč. Treščil je pretežko breme na zemljo in hitro izginil, da bi ga ne prehitelo vzhajajoče sonce.

Gozdič je še dandanes na mestu, kamor ga je odvrigel šepasti hudič. Visoko nad Kokro, na Zaplati sameva sredi travnikov in pašnikov na grintovski rebri. Že zdavnaj je dobil ime Hudičev boršt. Na Suhi pri Škofji Loki pa se tudi še danes pozna jama, kjer je gozd stal, preden ga je hudič odtrgal.

GROFICA VERONIKA S KAMNIŠKEGA MALEGA GRADU

V Kamniku so pred davnim časom živeli trije bratje, trojčki. Vsi meščani so bili nanje ponosni in vsi so jim pomagali, da so se šolali za duhovnike. Bližal se je dan, ko naj bi vsi trije brali novo mašo. Kamničani so se odločili, da bodo za to slovesnost sezidali novo cerkev, tako da bodo vsi trije bratje lahko hkrati peli novo mašo.

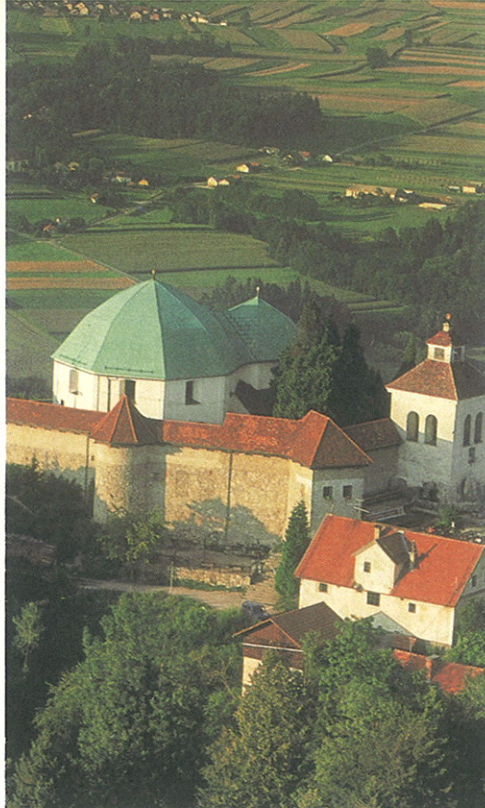
Dolgo so zbirali denar in vložili mnogo dela, da bi bila cerkev pravočasno dograjena, a kljub vsemu trudu gradnje niso mogli dokončati, ker jim je zmanjkalo denarja. V tej stiski so se odločili, da za denar poprosijo bogato grofico Veroniko, ki je stanovala v gradu poleg cerkve. Poznali so njeno prevzetnost in skopost, zato je dotlej niso prosili za pomoč.

Nekega dne se je nekaj meščanov opogumilo in potrkali so na vrata ošabne grofice. Veronika jih je hladno sprejela, ko pa je zaslišala njihovo prošnjo, je razjarjena zavpila:

»Poberite se, berači! Raje se spremenim v kačo, kakor da bi dala en sam vinar za vaše prazno delo!«

Nebo je slišalo kletev mlade grofice. Komaj je izrekla te besede, se je stemnilo, zavel je divji veter in prestrašeni prosilci so videli pol kačo, pol žensko, kako jo veter žene proti vhodu na grajsko dvorišče. Glasno je vpila in preklinjala. Pri kamnitih vratih se je poskušala zadržati. S pestjo je tako močno udarila ob kamniti podboj vrat, da se njena pest še danes pozna v kamnu. Pod neko skalo se je zemlja odprla in pogoltnila pošast. V naslednjem trenutku je strela udarila v grad in ga razrušila.

Kmalu po tem strašnem dogodku so trije bratje novomašniki peli nove maše vsak v svoji kapelici, ki stoje druga na drugi. Ta trinadstropna kapela stoji še danes prav ob ruševinah gradu, pod katerim zakleta Veronika že dolga stoletja čuva tri kadi zlatnikov in čaka na rešitelja.

TURKI NA ŠMARNI GORI IN KAPELICA SV. SOBOTE

Neke sobote je grozila velika nevarnost, da bodo Turki porušili taborsko obzidje na Šmarni gori in vdrli v cerkev, polno vernikov. Ura je bila tedaj ravno pol dvanajstih.

»Ko bo ura v cerkvi zvonila poldan, bo moj konj zibal z Marijinega oltarja!« se je bahal krvoločni aga, poglavar turške čete, ki je drvela proti vrhu gore.

Nenadoma se je nebo nad Šmarno goro stemnilo, silen vihar je nastal in kot bi zrasel iz zemlje, se je pred osuplimi Turki pojavil mož v beli obleki z ognjenim mečem v roki. Prestrašeni Turki so drug čez drugega bežali z gore. Hvaležni kmetje so v spomin na to čudežno rešitev zgradili kapelico na mestu, kjer je beli mož ustavil Turke. Menda je to bil sam sveti Ahac, zaščitnik pred Turki. Ker se je čudežni dogodek zgodil na soboto, kapelica nosi ime Sveta sobota. Ta kapelica stoji še danes in še danes poldan v šmarnogorski cerkvi zvoni ob pol dvanajstih.

TURKI NA ŠMARNI GORI IN KAPELICA TURŠKO KOPITO

Na Kureščku, na šmarnogorski Grmadi in na vseh razglednih vrhovih po naši deželi so spet in spet goreli kresovi in sporočali strašno novico: Turki! V divji naglici je kmet moral spraviti ženo in otroke za zidove taborske cerkve, skriti živino v zavetje blizu vasi, nekaj živeža in kak prihranjen krajcar zakopati pod hruško ali na križpotju in nato hitro vzeti koso, lopato, cepec ali kakršnokoli 'orožje' in se pridružiti branilcem pri taborski cerkvi.

Nekega dne se je strašni Osman aga odločil, da napade šmarnogorski tabor. V trdni noči se je turška četa previdno vzpenjala proti obzidju cerkve, da bi presenetila branilce. Pot je bila strma in slaba celo za vzdržljive turške konje. Že so prvi sončni žarki obsijali zvonik cerkvenega tabora, ko je Osmanova četa dosegla prve okope. Tedaj pa je, kot bi zrasel iz zemlje, zastavil pot konjenici star puščavnik, ki je bival tam v skalni votlini.

»Stojte!« je zagrmel puščavnik z mogočnim glasom. »Cerkev je nezavzetna, razbili si boste glave na njenem obzidju!«

Osman se je le zakrohotal in z enim samim udarcem krive sablje staremu možu odsekal glavo.

V tistem trenutku je zagrmelo v osrčju gore in trdna skala se je zamajala. Neka čudna sila je ustavila Turke, da niso več mogli naprej. Prestrašeni Osmanov konj je s tako silo udaril s kopitom v skalo, da so se zakresale iskre. Globoko se je udrla njegova podkev v kamen in turška vojska je obstala kot okamnena. Turški jezdec so okamnili za vedno.

Na mestu, kjer se je to zgodilo, pod sedlom med Grmado in Šmarno goro, danes stoji kapelica z imenom Turško kopito. V skali nad kapelico je še danes viden odtis kopita Osmanovega konja. V gošči okrog kapelice je raztresenih vse polno kamnitih balvanov, ki naj bi bili okamnili Turki in njihovi konji.

JERMAN IN JERMANOVA VRATA (KAMNIŠKO SEDLO)

Turki so pustošili po Štajerskem in se nato usmerili proti Celovcu. Njihov vodja Abdala je imel 25.000 vojakov, a kristjanov, ki so branili Celovec, je bilo le 12.000. Imeli pa so dobro vodstvo, poveljnika Golobka (Gallenberga), in spretno in pogumno so odbijali vse turške napade.

Abdala je spoznal, da se mora znebiti Golobka, če hoče zavzeti Celovec. S silo mu ni uspelo, zato si je izmislil zvijačo. Abdala je vedel, da ima Golobek častihlepnega sina, Enrika po imenu. Enrik je bil zelo jezen, ker je cesar zaupal poveljstvo v Celovcu njegovemu očetu in ne njemu. To je Abdala zvedel, zato je k Enriku skrivaj poslal poslanca, ki so mu v sultanovem imenu obljubili, da bo postal turški paša, če pomaga oblegovalcem priti v mesto. V začetku je Enrik odbil ponudbo, toda počasi ga je zamikala čast paše in Abdulji je obljubil pomoč.

Po dogovoru z Enrikom so se Turki navidezno umaknili izpred Celovca. Enrik je nato podkupil ogleduhe, da so prinašali Golobku lažna poročila. Rekli so mu, da so Turki Koroško in Štajersko zapustili in udarili na Kranjsko, da so celo do Kamnika prodrli in da ga oblegajo. Golobek je ob tej novici z vojsko zapustil utrjeni Celovec in korakal proti Kamniku, proti svojemu domačemu kraju. Med potjo se je Enrik izgubil. Nihče ni vedel, kam je izginil. Tri dni ga je iskal zaskrbljeni oče. Nato se je vojska uprla, da bi še naprej iskala neposlušnega sina, namesto da bi hiteli na pomoč Kamniku. Ko pa je Golobkova vojska prišla do Velesovega, so zvedeli, da v teh krajih o Turkih ni ne duha ne sluha. Golobek je spoznal, da so ga prevarali. Vedel je tudi, v kakšni nevarnosti je nezavarovana Koroška. V Celovcu je pustil le malo posadko. To spoznanje ga je tako globoko prizadelo, da se je mrtev zgrudil pred svojimi vojaki. Kaj storiti sedaj? Kako priti hitro

nazaj na Koroško? Po isti poti nazaj ni bilo mogoče, predolgo bi trajalo, medtem bi Turki lahko opustošili vso Koroško. Brambovci so imeli v Celovcu svoje družine, izpostavljene na milost in nemilost krutim oblegovalcem. Niso vedeli, kaj naj storijo v tej stiski.

Prednje je tedaj stopil lovec, Jerman po imenu. Povedal je tovarišem, da pozna pot, ki bi jih najhitreje pripeljala domov na Koroško.

»Če mi obljubite,« je govoril Jerman, »da se boste v vsem ravnali tako, kot bom rekel, vam bom pokazal pot.«

Tovariši so mu vse obljubili.

»Jerman, nikdar te ne bomo pozabili!« je pogumni Jerman slišal besede soborca v tem težkem trenutku. Jermanovi tovariši so se divje pognali za njim, na drugi strani prepadnih strmin pa so njihovi otroci in žene v obupnem boju s Turki hrepeneče zrlj proti goram. Jerman je vodil koroške brambovce po nevarnem skalovju do velikega prepada. Prišli so na vrh, od koder so že zagledali Koroško. Preden se je znočilo, so dosegli prvo vas. Bila je prazna. Le nekaj pastirjev je ostalo v vasi. Ti so jim povedali, da je Abdala pred Celovcem in da njegove čete naskakujejo mesto. Utrujeni brambovci so tekli dalje, hiteli proti obleganemu mestu in upali, da pridejo pravočasno. Bil je zadnji trenutek. Nasipi so bili že na več krajih predrti, posadka v mestu je štela le še osemdeset mož. Ko so brambovci zagledali domače mesto, so pozabili na lakoto in utrujenost in se divje pognali v boj. Tudi presrečni branilci mesta so podvojili svoje moči in Turki so bili premagani. Abdala je poskušal zbežati, a zadnji brambovci, ki so se utrujeni opotekali po cesti proti Celovcu, so polovili ubežnike. Med ujetniki je bil tudi Enrik, Golobkov sin. Da bi ušel maščevanju zmagovalcev, si je sodil sam.

Tudi kristjani so izgubili marsikaterega vrlega moža, tudi Jermana, ki je bil v boju v prvih vrstah. Jerman je padel, a gorsko sedlo, prek katerega je varno in pravočasno pripeljal koroško kmečko vojsko v pomoč Celovcu, se še danes v ljudski rabi imenuje Jermanova vrata.

Čeprav je uradno ime Kamniško sedlo prezrlo ljudsko poimenovanje in sledilo tujemu vzorcu (Kamnik Sattel), je ljudstvo ohranilo Jermanovo ime v Jermanovih vratih in v bližnji gori Jermanci. Tako je Jerman ostal v kamniških gorah in v ljudski legendi. Ljudstvo je izpolnilo obljubo neznanega koroškega brambovca:

»Jerman, nikdar te ne bomo pozabili!«

ZMAJ V MATKOVEM KOTU

Ob vhodu v Matkov kot je kraj, ki se imenuje Jezero. Tam je grič z imenom Ribča peč. Tudi potok, ki teče iz Matkovega kota, se imenuje Jezero. Pravijo, da je tam nekoč res bilo jezero. Ribča peč naj bi gledala iz jezera kot otok. Tam so ribiči nekdam sušili ribiške mreže.

Pod Puščavniško zijako, kjer je zdaj hudourniška pregrada, je nekoč stala visoka skalna stena. Sredi skalovja je tičalo petelinovo jajce, iz katerega se je razvil strašen lintvern. Živel je v jezeru in ribiči so se ga bali. Vsak njegov gib v globini jezera je za ribiče pomenil nevarnost. Bali so se, da jim prevrne čolne. Če je zmaj priplaval na površje in udaril z repom po vodi, je nastal vihar, da je rušil drevje daleč naokoli. Kadar je zmaj stopil na breg, je vse bežalo pred njim, za njim pa se je pripogibalo drevje in ga poskušalo pobiti s svojimi vrhovi. Ubiti bi ga mogel le macesen s sedmimi vrhovi, a macesnov se je zmaj izogibal in se je zato vedno srečno vrnil v jezero.

Nekoč je zmaj prišel pod Puščavniško zijako glodat steno, ki je zadrževala jezero. Ljudje so slišali nevarne zvoke, zmajevo glodanje pregraje. Postavili so stražo na Opresnikovem hribu in še na treh krajih. Straže naj bi opozorile okoliške vasi, če bi se zgodilo tisto, česar so se bali.

Nekega dne je zmaj dokončal delo. Glodal je tako dolgo, da je preglodal pregrajo. Nastala je strašna povodenj. Takrat je voda iz jezera iztekla v silnem valu. Prišla je do solčavske cerkve, kjer je pred cerkvenimi vrati pustila zibelko. Ko se je jezero razlilo, je voda odnesla tudi lintverna. Ubil ga je macesen s tremi vrhovi. Lintvernove kosti in čeljusti so pozneje našli na Logarjevih njivah.

STVARNIK IN POTOČEK NA MALEM POLJU POD TRIGLAVOM

V davnih dneh je Bog ustvaril na gorskem travniku na Malem polju pod Triglavom čudovito lep potoček. Sredi skal si je potoček ustvaril svoj svet, poln dišečega cvetja in sočne gorske trave. Gamsi, orli, gorski zajci, metuljčki, ptički, vse živali, vse rastline so se gnetli okoli njegove bistre vode. Lepotec je bil vedno v središču vsega dogajanja na travniku, zato se je prevzel. Postal je ošaben in bahav. Stvarnik je opazil oholost lepega potočka in sklenil, da ga bo kaznoval. Ukazal mu je, da mora ob koncu travnika v zemljo. Nesrečni potoček je moral ubogati, a ni in ni se mogel posloviti od dišečega travnika, ki ga je ustvarila voda njegove struge. Ni in ni mogel zapustiti raja pod Triglavom. Obotavljal se je in obotavljal, preden je izginil v globino. Šestdeset ovinkov je naredil, šestdesetkrat je postal in se obrnil nazaj, a končno je le moral izpolniti božji ukaz in zapustiti sončni travnik. Moral je v zemljo. Šele v dolini se je smel spet prikazati.

Do danes je ostalo tako. Še danes vodi potokova pot, potem ko zapusti gorski travnik, po divji soteski v dolino. Pod Hudičevim mostom v Vojah je potok ves divji in peneč, a v svoji divji lepoti nič manj lep kot zgoraj na Malem polju, ko žalosten zapušča rožnati travnik pod Triglavom.

HUDIČEV MOST V VOJAH PRI BOHINJU

Ko so Bohinjci gradili most, ki danes nosi ime Hudičev most, so imeli mnogo težav. Vse, kar so čez dan zgradili, je nekdo ponoči razrušil. Vsako jutro znova so našli vse podrto.

Nekega dne je bilo nekemu Bohinjcu vsega zadosti in je zagodrnjal:

»Hudič naj dela ta most, jaz ga ne bom!«

In res je hudič začel graditi most. Bohinjci so ga vprašali, kaj hoče za plačilo.

»Prvo dušo, ki bo šla čez most, mi boste dali!« je odvrnil hudič.

Kmetje so bili vsi prestrašeni, a enemu od njih je prišla na um odrešilna misel.

Ko je prišel vrag po prvo dušo, ki bi prečkala most, je imel kmet pri sebi telečjo kost in psa. Vrgel je kost čez most in pes je skočil za njo. Hudič je dobil pasjo dušo! Tako je bil jezen, da je z repom udaril tako močno, da je ograjo podrl. Most pa stoji še dandanes.

ZDRAVILNI STUDENEC GOSPODIČNA NA GORJANCIH

Mihovski grad na Gorjancih je spadal med največje in najmogočnejše v deželi. Nekega dne je grajski gospod peljal svojo gospo k oknu in ji rekel:

»Veseli se, ves svet, kar ga vidiš odtod, je božji in najin.«

»Dobro vem, da je vse to božje in najino,« mu je odgovorila gospa, »ali veseliti se vendarle ne morem. Bog ni uslišal najine želje, da bi nama podaril sina ali hčer. Postarala sem se in vem, da bom nevarno zbolela.«

Gospa se je kmalu potem ulegla in ležala je sedem let in sedem mesecev. Nekega dne pa je gledala skozi okno in dejala:

»Nekaj mi pravi, da bi bila srečna, če bi se sprehodila po Gorjancih.«

V grad je prišel gobav berač. Grajski služabniki so ga podili od praga, a grajska gospa jim je rekla:

»Ne preganjajte reveža od hiše. Dajte mu pečenke in vina!«

Preden se je berač poslovil od gradu, se je dobri gospe zahvalil in dejal:

»Za plačilo vam dam gorjanski koren. Rasel je sedemdeset in sedem sežnjev pod zemljo. Ta koren vam bo dal moč, da se boste lahko šli še danes sprehajat na Gorjance.«

Gospa je poskusila koren, skočila zdrava na noge in šla na Gorjance. Prišla je do prvega studenca in zajela kupico. Kupica je počrnela in gospa je zlila strupeno vodo proč. Prišla je do drugega studenca in zajela je vodo. Voda v kupici je postala rdeča in gospa je zlila ukleto vodo proč. Šla je dalje in prispela do tretjega studenca. Voda v kupici se je zasvetila in zacvetela. Gospa se je napila sladke pijače. Postala je zdrava in mlada. Ko se je v studencu še umila, so se ji roke pobelile kot sneg in njena lica so postala rdeča kot poljski mak. Skakljaje in prepevaje je gospa stekla proti domu.

Gospod je stal pri vratih in vprašal služabnico, ali ve, kdo je ta krasna gospodična, ki teče proti gradu.

»Kaj me gledaš tako čudno, kot bi me ne poznal,« ga je vsa nasmejana vprašala grajska gospa. Gospod od samega veselja ni vedel, kaj bi naredil.

»Zdaj mi nekaj pravi, da nama bo Bog podaril tudi sinove in hčere,« je presrečna dejala gospa.

Grajski gospod je pripravil veliko slavlje in nanj povabil vse podgorske kmete.

Bistri studenec, ki je pomladil grajsko gospo, se še danes imenuje Gospodična.